

Kardam Research Journal (KRJ)

Recognized by the Ministry of Higher Education, Afghanistan.
Journal homepage: krj.kardam.edu.af

The Position of Students in the Quality Assurance and Accreditation Processes: A Comparative Study of the European Union, New Zealand and Afghanistan

Mohammad Reza Darmani
Muheburahman Rahmany

To cite this article: Darmani, Mohammad Reza, and Muheburahman Rahmany. "The Position of Students in the Quality Assurance and Accreditation Processes: A Comparative Study of the European Union, New Zealand and Afghanistan." *Kardam Research Journal* 2, no. 1 (2025): 186–200.

© 2025 The Author(s). This open access
Article is distributed under a Creative
Commons Attribution (CC-BY) 4.0 license.
Published by Kardan University

Published online: 14 October 2025

Submit your article to this journal

The Position of Students in the Quality Assurance and Accreditation Processes: A Comparative Study of the European Union, New Zealand and Afghanistan

Kardan Research Journal
2 (1) 186 – 200
©2025 Kardan University
Kardan Publications
Kabul, Afghanistan

Received: 01 Jan 25
Revised: 20 Apr 25
Accepted: 30 Sep 25
Published: 14 Oct 25

Mohammad Reza Darmani
Muheburahman Rahmany

Abstract

Performance of universities, if and when aligned with quality assurance standards, plays a critical role in fostering production and dissemination of need-driven knowledge, enhancing students' competencies and contributing to societal development. Institutions of Higher Education in Afghanistan are no exception and must adhere to internationally best practices in quality assurance. In this context, the Ministry of Higher Education of Afghanistan (MoHE) initiated the National Quality Assurance Process in 2012. This study seeks to address the role and status of students in the indicators of quality assurance and accreditation of Afghanistan and compares the same with the European Union and New Zealand, as advanced academic systems in the world. In doing so, the paper emphasizes on Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG), New Zealand's Quality Assurance Guidelines and the Quality Assurance framework for Non-medical Institution in Afghanistan. The findings indicate several shared priorities across the three jurisdictions, inter alia, mechanisms for handling student complaints, student-centered approaches in teaching and assessment, student involvement in planning and program development, institutional support structures, and access to essential academic resources such as libraries, study facilities, technology, and academic consultation. The European framework further emphasizes mutual respect between faculty and students, the recruitment of instructors trained in student-centered pedagogies, attention to the diverse needs of learners – including mature, part-time, working, international, and disabled students – and graduate employability. While quality assurance practices in New Zealand reflect elements common to both Afghanistan and the European model. The presence of competitive academic programs at multiple levels, internship opportunities, access to research journals, and the development of practical skills through establishment of specialized centers and laboratories highlights the vital role students play in Afghanistan's quality assurance landscape.

Keywords: Quality Assurance, Higher Education, Students, European Union, New Zealand, Afghanistan

بررسی مقایسوی جایگاه محصلان در فرایند تضمین کیفیت و اعتبار دهی نهادهای تحصیلات عالی: با تأکید بر اتحادیه اروپا، ژلاند جدید و افغانستان

محمد رضا درمانی
محب الرحمن رحمانی

چکیده

نتیجه عملکرد پوهنتون‌ها بر اساس معیارهای تضمین کیفیت در تحصیلات عالی می‌تواند اثر مثبت بالایی ارائه و تولید دانش معاصر و مبتنی بر ضرورت، ارتقای دانش و مهارت محصلان و پیشرفت جامعه داشته باشند. مراکز تحصیلات عالی افغانستان نیز از این قاعده مستثنا نبوده و نیاز به رعایت معیارهای پذیرفته شده دارند. براین اساس وزارت تحصیلات عالی از سال ۱۳۹۱ هجری شمسی پروسه متذکره را آغاز نمود. اما سوال اساسی این است که، محصلان به عنوان رکن اساسی چه جایگاهی در معیارها و شاخص‌های تضمین کیفیت و اعتباردهی کشور دارند؟ و در مقایسه با پروسه تضمین کیفیت کشورهای دیگر جایگاه شان چگونه می باشد؟ برای پاسخ، سند معیارها و رهنمودها برای تضمین کیفیت در تحصیلات عالی اروپا، معیارها و رهنمودهای تضمین کیفیت در ژلاند جدید و چار چوب حفظ سند اعتباردهی عمومی نهاد غیر طی تضمین کیفیت افغانستان به صورت مقایسوی مطالعه گردیده، لذا روش تحقیق این مطالعه، تطبیقی بوده که به مقایسه معیارهای تضمین کیفیت تحصیلات عالی در افغانستان، اروپا و ژلاند جدید پرداخته است. یافته‌ها نشان می‌دهد؛ رسیدگی به شکایات، محور بودن در پروسه تدریس و ارزیابی، سهیم بودن در ساختن پلان‌ها و برنامه‌ها؛ مورد حمایت برنامه‌ها قرار گرفتن؛ آگاهی از برنامه، مساعد بودن امکانات مانند (کتابخانه، تسهیلات مطالعه، تکنالوژی لازم، مربیان و مشاوران) برای محصلان موارد مشترک می باشند. فضای مبتنی بر احترام متقابل میان استادان و محصلان؛ جذب استادان آشنا با شیوه‌های تدریس محصل محور؛ در نظر گرفتن نیازهای متنوع محصلان؛ (بزرگسال، نیمه‌وقت، شاغل، بین‌المللی و معلول)؛ اشتغال فارغ‌التحصیلان، در سند معیارها و رهنمودهای تضمین کیفیت در اروپا مورد توجه قرار گرفته است. آنچه در ژلاند جدید مشاهده گردید شامل فرایند تضمین کیفیت در افغانستان و اتحادیه اروپا نیز است. برنامه‌های رقابتی در سطوح مختلف؛ کار آموزی؛ دسترسی به ژورنال‌های تحقیقی؛ در نهایت رشد مهارت‌های عملی با ایجاد مراکز چنین فعالیت‌ها، و لابراتوارها، جایگاه و نقش محصلان در فرایند تضمین کیفیت تحصیلات عالی افغانستان را نشان می‌دهد.

واژگان کلیدی: تضمین کیفیت، تحصیلات عالی، محصلان، اتحادیه اروپا، ژلاند جدید، افغانستان

1. مقدمه

تضمین کیفیت در تحصیلات عالی می تواند تضمین کننده ارتقای نظام تحصیلی و پیشرفت جامعه باشد. این فرآیند به پوهنتون ها کمک می کند تا معیارهای علمی، آموزشی و مدیریتی را رعایت کرده، دانش و مهارت های لازم را به محصلان منتقل کنند. تضمین کیفیت نه تنها باعث ارتقای سطح علمی و تحقیقاتی در نهادهای متذکره می شود، بلکه موجب بهبود عملکرد محصلان و آمادگی آن ها برای ورود به بازار کار و ایفای نقش مؤثر در جامعه می گردد. از طرف دیگر باعث می شود که اعتماد عمومی به نهادهای تحصیلی بیشتر گردیده همکاری های بین المللی را افزایش داده، در سطح ملی، تحصیلات را با نیازهای بازار کار و توسعه پایدار کشور همسان سازی نماید. هرگاه سیستم های آموزشی با معیارهای تضمین کیفیت همسو شوند، امکان دسترسی به منابع به روز و بهره برداری از آن به بهترین شکل ممکن برای محصلان فراهم می گردد که منجر به ارتقای توانمندی های فردی و اجتماعی محصلان شده، شکاف های اجتماعی و اقتصادی را کاهش میدهد و همچنان تضمین کیفیت در تحصیلات عالی بستر مناسب برای ایجاد نوآوری ها، پژوهش های علمی و ارتقای مستمر سطح تحصیلات در جهان را فراهم می سازد.

پرسش اساسی اینگونه مطرح می گردد؛ نقش محصلان در فرایند تضمین کیفیت تحصیلات عالی از چه اهمیت برخوردار است؟ و چگونه این نقش در سندهای مرتبط انعکاس یافته است؟ از آنجاکه محصلان به عنوان عنصر محوری و اصلی سیستم آموزشی محسوب می گردد به نظر می رسد که ضمن مصرف نمودن خدمات آموزشی، دیدگاه ها و نظریات آن ها می تواند به بهبود کیفیت تدریس، مواد درسی، و شیوه های ارزیابی کمک شایان نماید. و مشارکت فعال شان در ارزیابی کیفیت آموزشی، طراحی برنامه های درسی و پیشنهادات برای بهبود محیط آموزشی، که موجبات اصلاحات دقیق تر و متناسب تر با نیازهای آنان را فراهم سازد در سندهای مربوطه تسجیل یافته باشد.

بررسی مقایسوی جایگاه محصلان در فرایند تضمین کیفیت تحصیلات عالی در اتحادیه اروپا، زلاند جدید و افغانستان به درک بهتر چالش ها و فرصت های موجود در کشور کمک می نماید. اتحادیه اروپا به این دلیل که برخی از کشورهای پیشرو در عرصه تحصیلات عالی که نتیجه مشارکت فعال محصلان در ارزیابی کیفیت آموزشی و طراحی برنامه های درسی می باشد و باعث ارتقای معیارهای تحصیلی و تسهیل ارتباط نزدیک میان پوهنتون ها و بازار کار گردیده. زلاند جدید نیز به مثابه کشور توسعه یافته و دارای سیستم تحصیلات عالی پیشرفته و قابل قبول که می تواند نتیجه نقش محصلان در فرآیند تضمین کیفیت آن باشد و در سطح جهانی به کشف بهترین شیوه های آموزشی و ارتقای مستمر کیفیت تحصیلات عالی کشور منجر گردد.

در افغانستان، با توجه به این که فرایند متذکره تازگی داشته و در حال توسعه می باشد، بررسی مقایسوی جایگاه محصلان در آن باتوجه به چالش های مختلفی که تحصیلات عالی افغانستان با آن مواجه است، فرصتی برای بهبود روش ها و بهره گیری از تجربیات اتحادیه اروپا و زلاند جدید را مساعد ساخته و این مقایسه، روش های نوین را برای تعامل بیشتر محصلان با اساتید، بهبود ارزیابی ها و توسعه برنامه های درسی و در نهایت زمینه بهتر ارتقای سطح کیفیت تحصیلی و پاسخگویی بهتر به نیازهای محصلان را فراهم آورد.

در تحقیق هذا ابتدا به بررسی جایگاه محصلان در فرآیند تضمین کیفیت کشورهای اتحادیه اروپا که در سه مرحله (تضمین کیفیت داخلی، تضمین کیفیت بیرونی و نهادهای تضمین کیفیت) است پرداخته شده و سپس معیارها و رهنمود های تضمین کیفیت تحصیلات عالی کشور زلاند جدید و جایگاه محصلان در آن و در نهایت چار چوب حفظ

سند اعتباردهی عمومی نهاد غیر طلی تضمین کیفیت تحصیلات عالی افغانستان با توجه به نقش و جایگاه محصلان در آن مورد بحث و بررسی قرار گرفته است.

2. جایگاه محصلان در فرایند تضمین کیفیت اتحادیه اروپا

آنچه در سند معیارها و رهنمودهای تضمین کیفیت در تحصیلات عالی اروپا¹ (ESG) که در سال 2015 از طرف وزرای تحصیلات عالی کشورهای عضو به شمول سازمان‌ها و اتحادیه‌های فعال در حوزه تحصیلات عالی مانند: اتحادیه اروپایی برای تضمین کیفیت در تحصیلات عالی²، اتحادیه محصلان اروپا³، اتحادیه پوهنتون‌های اروپایی⁴، اتحادیه موسسات آموزش عالی اروپا (یوراش)⁵، و... مورد تأیید قرار گرفت و حیثیت چهارچوب مشترک و سند راهنما برای کلیه کشورهای اروپایی را دارد قابل تأمل است. این معیارها و رهنمودها در سه بخش دسته‌بندی می‌گردد: 1- تضمین کیفیت داخلی، 2- تضمین کیفیت بیرونی، 3- نهادهای تضمین کیفیت. بخش‌های متذکره هرکدام به صورت جداگانه معیارها و دستورالعمل‌های خاص خودش را دارند که در این نوشته تلاش می‌گردد که جایگاه محصلان در هریک از این معیارها به صورت واضح و با رعایت تسلسل یاد شده در فوق ذیلاً مورد تحلیل و بررسی قرار گیرد:

1.2 جایگاه محصلان در (معیارها و رهنمودهای تضمین کیفیت داخلی)⁶

این بخش شامل (10) معیار بوده برای برآورده شدن هریک آنها دستورالعمل‌های جداگانه تعریف گردیده در نوشته‌ها. این جایگاه محصلان در هریک از این معیارها و دستورالعمل‌ها به صورت جداگانه طوری بررسی می‌گردد که از رهنمودهای ذکر شده فقط آن موارد که به محصلان مرتبط است بررسی شده است.

معیار اول - پالیسی برای تضمین کیفیت⁷: هر موسسه تحصیلات عالی باید آنرا به صورت نشر شده داشته باشد و بخشی از مدیریت استراتژیک خود قرار دهد تا موثریت آن از طریق برقرار کردن رابطه بین تحقیق، یادگیری و تدریس را منعکس ساخته و محصلان را حمایت نمایند. معیار دوم - طراحی و تصویب برنامه⁸: مؤسسات باید فرایندهایی برای طراحی و تصویب برنامه‌های خود داشته باشند، برنامه‌ها باید به گونه‌ای طراحی شوند که اهداف تعیین شده برای آن‌ها را برآورده کنند، از جمله نتایج یادگیری موردنظر و ایجاد دستورالعمل جهت شریک ساختن محصلان و تعیین حجم کار آنها در برنامه‌ها.

معیار سوم - یادگیری، تدریس و ارزیابی محصل محور⁹: در اینجا تأکید صورت می‌گیرد که مؤسسات باید اطمینان حاصل کنند تا برنامه‌ها به گونه‌ای اجرا شوند که نقش فعال محصلان را در ایجاد فرایند یادگیری و ارزیابی بازتاب دهد،

¹ Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (Brussels: European Association for Quality Assurance in Higher Education [ENQA], European Students' Union [ESU], European University Association [EUA], and European Association of Institutions in Higher Education [EURASHE], 2015).

² European Association for Quality Assurance in Higher Education (ENQA), Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG) (Brussels: ENQA, 2015).

³ ENQA et al., "European Students' Union (ESU)," in Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG) (Brussels: ENQA et al., 2015).

⁴ ENQA et al., "European University Association (EUA)," in Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG) (Brussels: ENQA et al., 2015).

⁵ ENQA et al., "European Association of Institutions in Higher Education (EURASHE)," in Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG) (Brussels: ENQA et al., 2015).

⁶ ENQA et al., "Standards and guidelines for internal quality assurance," in ESG (Brussels: ENQA et al., 2015).

⁷ ENQA et al., "Policy for quality assurance," in ESG (Brussels: ENQA et al., 2015).

⁸ ENQA et al., "Design and approval of programmes," in ESG (Brussels: ENQA et al., 2015).

⁹ ENQA et al., "Student-centred learning, teaching and assessment," in ESG (Brussels: ENQA et al., 2015).

یادگیری و تدریس محصل محور نقش مهمی در تحریک انگیزه، خودبازتابی و مشارکت محصلان در فرایند یادگیری داشته و با رعایت موارد آتی قابل تحقق است: (احترام به تنوع محصلان و نیازهای آن‌ها تا مسیرهای یادگیری انعطاف‌پذیر را ممکن سازد؛ در نظر گرفتن روش‌های مختلف ارائه محتوا و در صورت لزوم استفاده از آنها؛ انعطاف‌پذیری در استفاده از روش‌های مختلف تدریس؛ ارزیابی منظم روش‌های ارائه محتوا و روش‌های تدریس؛ ایجاد حس خودمختاری در یادگیرنده، در حالی که راهنمایی و پشتیبانی کافی از سوی استاد نیز موجود است؛ ترویج کننده احترام متقابل در رابطه محصل - استاد و تعریف فرایندهای مناسب برای رسیدگی به شکایات محصلان)

معیار چهارم - پذیرش، پیشرفت، شناسایی و صدور سند فراغت برای محصلان¹⁰؛ مؤسسات باید به‌طور مداوم مقررات از پیش تعیین‌شده و منتشرشده‌ای را که تمامی مراحل تحصیلی را شامل می‌شود، به‌کار گیرند، مانند پذیرش، پیشرفت، شناسایی و صدور سند فراغت، آنچه در این معیار قابل توجه است آشنایی محصلان با پوهنتون و برنامه‌های آن و همچنان ایجاد فرایند نظارت و اقدام از طرف موسسه بر اساس اطلاعات محصلان، معیار پنجم - هیئت‌علی یا استادان تدریس‌کننده¹¹؛ مؤسسات باید از شایستگی استادان خود اطمینان حاصل کنند. آن‌ها باید فرایندهای منصفانه و شفاف برای جذب و توسعه کارکنان خود داشته باشند در همین معیار نیز تاکید بر این است که استاد از تدریس محصل محور و مبتنی بر نتیجه باید آگاهی داشته باشند.

معیار ششم - منابع آموزشی و حمایت از محصلان¹²؛ مؤسسات باید بودجه مناسب برای فعالیتهای یادگیری و تدریس داشته باشند و اطمینان حاصل نمایند که منابع یادگیری و حمایت از محصلان به‌طور کافی و به راحتی در دسترس قرار می‌گیرند، مانند کتابخانه‌ها، تسهیلات مطالعه و زیرساخت‌های تکنالوژی معلوماتی گرفته و حمایت‌های انسانی مانند مربیان، مشاوران، در نظر گرفتن نیازهای متنوع محصلان؛ (بزرگسال، نیمه‌وقت، شاغل، بین‌المللی و دارای معلولیت) و جهت‌گیری به تدریس محصل محور و شیوه‌های انعطاف‌پذیر یادگیری.

معیار هفتم - مدیریت اطلاعات¹³؛ مؤسسات باید اطمینان حاصل کنند که اطلاعات مربوطه را برای مدیریت مؤثر برنامه‌ها و سایر فعالیتهای خود جمع‌آوری، تجزیه - تحلیل و استفاده می‌کنند، در جمع‌آوری اطلاعات نیز محصلان در محراق توجه قرار داشته و موارد زیر در نظر گرفته می‌شود: پروفایل جمعیتی محصلان؛ پیشرفت، موفقیت و نرخ ترک تحصیل محصلان؛ رضایت محصلان از برنامه‌های تحصیلی؛ منابع یادگیری و پشتیبانی از محصلان موجود و همچنان مسیر شغلی فارغ‌التحصیلان. معیار هشتم - معلومات عمومی¹⁴؛ مؤسسات باید اطلاعاتی درباره فعالیتهای خود، از جمله برنامه‌ها، منتشر کنند که واضح، دقیق، عینی، به‌روز و به راحتی قابل دسترسی باشد اطلاعات متذکره باید شامل: فعالیتهای موسسه، از جمله برنامه‌هایی که ارائه می‌دهند و معیارهای انتخاب آنها، نتایج یادگیری مورد نظر این برنامه‌ها، مدارکی که اعطا می‌کنند، شیوه‌های تدریس، یادگیری و ارزیابی مورد استفاده، نرخ قبولی‌ها و فرصتهای یادگیری موجود برای محصلان و چگونگی اشتغال فارغ‌التحصیلان. معیار نهم - نظارت مستمر و ارزیابی دوره‌ای برنامه‌ها.¹⁵

¹⁰ ENQA et al., "Student admission, progression, recognition and certification," in ESG (Brussels: ENQA et al., 2015).

¹¹ ENQA et al., "Teaching staff," in ESG (Brussels: ENQA et al., 2015).

¹² ENQA et al., "Learning resources and student support," in ESG (Brussels: ENQA et al., 2015).

¹³ ENQA et al., "Information management," in ESG (Brussels: ENQA et al., 2015).

¹⁴ ENQA et al., "Public information," in ESG (Brussels: ENQA et al., 2015).

¹⁵ ENQA et al., "On-going monitoring and periodic review of programmes," in ESG (Brussels: ENQA et al., 2015).

مؤسسات باید برنامه‌های خود را نظارت کرده و به‌طور دوره‌ای ارزیابی کنند تا اطمینان حاصل نمایند که به اهداف تعیین‌شده دست یافته‌اند و به نیازهای محصلان و جامعه پاسخ می‌دهند. این بازبینی‌ها باید منجر به بهبود مستمر برنامه شود، هرگونه اقدام برنامه‌ریزی‌شده یا انجام‌شده به‌عنوان نتیجه باید به تمام افرادی که درگیر هستند، اطلاع رسانی شود و برای انجام ارزیابی متذکره محصلان یک رکن اصلی و اساسی محسوب می‌گردد. معیار دهم - تضمین کیفیت بیرونی دوره‌ای¹⁶؛ مؤسسات باید به‌طور دوره‌ای تحت نظارت تضمین کیفیت بیرونی مطابق با معیارها و رهنمودها برای تضمین کیفیت در تحصیلات عالی اروپا (ESG) قرار گیرند.

2.2 جایگاه محصلان در (معیارها و رهنمودهای تضمین کیفیت بیرونی)¹⁷

البته تضمین کیفیت بیرونی به معنی یک پروسه یا فرایند کاملاً جداگانه و یا در موازات با تضمین کیفیت داخلی نیست بلکه در تداوم و یا ادامه تضمین کیفیت داخلی می‌باشد و معیارهای تعریف شده در آن و اثر بخشی معیارهای متذکره را مورد ارزیابی و بررسی قرار میدهد که شامل هفت معیار با دستورالعمل‌های به خصوص خود طراحی گردیده که ذیلاً به آن می‌پردازیم:

معیار اول - بررسی تضمین کیفیت داخلی¹⁸؛ تضمین کیفیت بیرونی باید به اثربخشی فرایندهای تضمین کیفیت داخلی که در بخش اول (ESG) مورد بررسی قرار گرفت پردازد. معیار دوم - طراحی روش‌شناسی‌های مناسب برای رسیدن به هدف¹⁹؛ تضمین کیفیت بیرونی باید طور خاص تعریف و طراحی شود تا اطمینان حاصل گردد که قادر به دستیابی به اهداف و مقاصد تعیین‌شده برای آن است، ضمن اینکه مقررات مرتبط را در نظر می‌گیرد، ذینفعان باید در طراحی و بهبود مستمر آن نیز مشارکت داشته باشند. معیار سوم - پیاده‌سازی فرایندها²⁰؛ فرایند تضمین کیفیت بیرونی باید قابل اعتماد، مفید و از پیش تعریف‌شده باشد، به‌طور مداوم اجرا شده و منتشر گردد. این فرایندها شامل: ارزیابی خود یا معادل آن؛ بازدید میدانی است و گزارشی که از آن ناشی می‌شود می‌باشد. معیار چهارم - متخصصان ارزیابی²¹؛ تضمین کیفیت بیرونی باید توسط گروه‌هایی از متخصصان بیرونی انجام شده و شامل دیدگاه محصلان نیز گردد، معیار پنجم - معیارها برای نتیجه²²؛ هرگونه نتایج یا ارزیابی‌هایی که به‌عنوان نتیجه تضمین کیفیت بیرونی انجام می‌شود باید بر اساس معیارهای صریح و منتشر شده‌ای باشد که به‌طور مداوم اعمال شوند، بدون توجه به اینکه فرایند منجر به تصمیم رسی شود یا خیر. در مطابقت به معیار ششم²³؛ گزارش دهی‌های کامل توسط متخصصان طوری باید انجام شوند که واضح و قابل دسترسی برای جامعه علمی، شرکای خارجی و سایر افراد علاقه‌مند باشند، اگر آژانس تصمیم رسی‌ای بر اساس گزارش‌ها اتخاذ کند، تصمیم باید به همراه گزارش منتشر گردد. معیار هفتم - شکایات و تجدیدنظر²⁴؛ فرایندهای شکایات و تجدیدنظر باید به‌طور واضح به‌عنوان بخشی از طراحی فرایندهای تضمین کیفیت بیرونی تعریف شده و به مؤسسات اطلاع‌رسانی شوند.

¹⁶ ENQA et al., "Cyclical external quality assurance," in ESG (Brussels: ENQA et al., 2015).

¹⁷ ENQA et al., "Standards and Guidelines for External Quality Assurance."

¹⁸ ENQA et al., "Consideration of Internal Quality Assurance."

¹⁹ ENQA et al., "Designing methodologies fit for purpose," in ESG (Brussels: ENQA et al., 2015).

²⁰ ENQA et al., "Implementing processes," in ESG (Brussels: ENQA et al., 2015).

²¹ ENQA et al., "Peer-review experts," in ESG (Brussels: ENQA et al., 2015).

²² ENQA et al., "Criteria for outcomes," in ESG (Brussels: ENQA et al., 2015).

²³ ENQA et al., "Reporting," in ESG (Brussels: ENQA et al., 2015).

²⁴ ENQA et al., "Complaints and appeals," in ESG (Brussels: ENQA et al., 2015).

3.2 جایگاه محصلان در (معیارها و رهنمودها برای نهادهای تضمین کیفیت)²⁵

در این بخش که شامل هفت معیار می‌گردد، هر کدام رهنمودهای خاص خودش را داشته و متعلق به نهاد های بررسی کننده تضمین کیفیت است که براساس معیارهای تعریف شده در بخش دوم فعالیت‌های نهادها و موسسات ارائه کننده تحصیلات عالی را باید بررسی کنند، در صدد آن هستیم که دیده شود محصلان در معیارها و رهنمود های این متذکره، گرچند قواعد شکلی بوده و مشخص کننده نحوه ارزیابی است چه نقش می‌توانند داشته باشند:

معیار اول - فعالیت‌ها، سیاست‌ها و فرایندها برای تضمین کیفیت²⁶: نهادها باید فعالیت‌های تضمین کیفیت بیرونی را طبق آنچه در بخش دوم (ESG) تعریف شده است، به طور منظم انجام دهند، آنها باید اهداف و مقاصد روشن و صریح داشته باشند که بخش از بیانیه مأموریت عمومی آنها را تشکیل بدهد، این اهداف باید به کار روزمره نهاد تبدیل گردیده و نهادها باید مشارکت ذینفعان را در مدیریت و کار خود تضمین کنند.

معیار دوم - وضعیت رسی²⁷: نهادها باید یک اساس قانونی مستقر داشته باشند و به طور رسی به عنوان نهادهای تضمین کیفیت توسط مقامات صلاحیت‌دار حکومتی شناسایی شوند، به خصوص زمان که آنها به منظور اهداف نظارتی اقدام می‌نمایند، مؤسسات باید اطمینان داشته باشند که نتایج نظارت و ارزیابی در سیستم آموزش عالی آنها، توسط حکومت، ذینفعان و عموم مردم پذیرفته می‌شود.

معیار سوم - استقلال²⁸: این معیار بیان گر این است که نهادها باید استقلال (سازمانی، عملیاتی و نتایج نهایی) داشته باشند و به صورت خودمختار عمل نمایند آنها باید مسئولیت کامل اجراءات خود و نتایج آنها را بر عهده بگیرند. معیار چهارم - تحلیل موضوعی²⁹: نهادها باید به طور منظم گزارش‌هایی از نتایج کلی توصیف و تحلیل فعالیت‌های تضمین کیفیت را منتشر نمایند.

معیار پنجم - منابع³⁰: نهادها باید منابع کافی و مناسب، از نظر انسانی و مالی، برای انجام کار خود داشته باشند. معیار ششم - تضمین کیفیت داخلی و رفتار حرفه‌ای³¹: نهادها باید مکان برای فرایند تضمین کیفیت داخلی مرتبط با تعریف، تضمین و ارتقاء کیفیت و یکپارچگی فعالیت‌های خود داشته باشند. معیار هفتم - بازنگری بیرونی دوره‌ای نهادها³²: نهادها باید حداقل هر پنج سال یکبار تحت بازنگری و ارزیابی بیرونی قرار گیرند تا از انطباق فعالیت های خود را با (ESG) مطمئن شوند.

آنچه در این بخش مورد بررسی قرار گرفت، دیده می‌شود که نقش و جایگاه محصلان در معیارها و رهنمود های تضمین کیفیت داخلی بسیار برجسته بوده که طوری مختصر می‌توان چنین بر شمرد: پالیسی های پوهنتون طوری تنظیم گردد تا آنان را حمایت نمایند؛ شریک بودن در طراحی برنامه‌ها و مشخص شدن حجم کاری شان از این طریق؛ محور بودن شان در پروسه تدریس و ارزیابی؛ رسیدگی به شکایات شان؛ آگاهی از برنامه‌های پوهنتون و تصمیم گیری بر اساس اطلاعات که ارائه می‌نمایند؛ ایجاد فضای مبتنی بر احترام متقابل میان استادان و محصلان؛ جذب استادان که با

²⁵ ENQA et al., "Standards and guidelines for quality assurance agencies," in *ESG* (Brussels: ENQA et al., 2015).

²⁶ ENQA et al., "Activities, policy and processes for quality assurance," in *ESG* (Brussels: ENQA et al., 2015).

²⁷ ENQA et al., "Official status," in *ESG* (Brussels: ENQA et al., 2015).

²⁸ ENQA et al., "Independence," in *ESG* (Brussels: ENQA et al., 2015).

²⁹ ENQA et al., "Thematic analysis," in *ESG* (Brussels: ENQA et al., 2015).

³⁰ ENQA et al., "Resources," in *ESG* (Brussels: ENQA et al., 2015).

³¹ ENQA et al., "Internal quality assurance and professional conduct," in *ESG* (Brussels: ENQA et al., 2015).

³² ENQA et al., "Cyclical external review of agencies," in *ESG* (Brussels: ENQA et al., 2015).

شیوه‌های تدریس محصل محور آگاه باشند؛ مساعد بودن امکانات مانند (کتابخانه، تسهیلات مطالعه، تکنالوژی لازم، مربیان و مشاوران مختلف).

در نظر گرفتن نیازهای متنوع محصلان چون؛ (بزرگسال، نیمه‌وقت، شاغل، بین‌المللی و دارای معلولیت)؛ رعایت امور مانند؛ پروفایل جمعیتی محصلان (پیشرفت، موفقیت و نرخ ترک تحصیل محصلان؛ رضایت محصلان از برنامه‌های تحصیلی خود؛ منابع یادگیری و پشتیبانی از محصلان موجود و همچنین مسیر شغلی فارغ‌التحصیلان) در جمع‌آوری اطلاعات؛ لحاظ کردن نتایج (یادگیری متوقعه، مدارکی که اعطا می‌شود، شیوه‌های تدریس، یادگیری و ارزیابی مورد استفاده، نرخ قبولی‌ها و فرصت‌های یادگیری موجود برای محصلان و چگونگی اشتغال فارغ‌التحصیلان) در ارائه برنامه و تعریف معیارها؛ دخیل بودن شان در ارزیابی برنامه‌های پوهنتون.

بخش دوم شامل هفت معیار بوده، مربوط تضمین کیفیت بیرونی می‌گردد و بیشتر بیانگر نحوه ارزیابی تضمین کیفیت داخلی است، در معیار چهارم تصریح می‌کند: تضمین کیفیت بیرونی باید توسط گروه‌هایی از متخصصان بیرونی انجام شود که شامل نظریات و دیدگاه‌های محصلان نیز گردد، بخش سوم نیز شامل هفت معیار و رهنمودهای مربوطه‌شان می‌باشد، اختصاص به نهاد بررسی کننده داشته کدام مورد که امکان دخالت محصلان در پروسه را فراهم سازد وجود ندارد.

3. جایگاه محصلان در فرآیند تضمین کیفیت ژیلاند جدید

سیستم تضمین کیفیت تحصیلات عالی برای حفظ معیارهای بین‌المللی و بهبود کیفیت پوهنتون و مؤسسات تحصیلی در ژیلاند جدید به واسطه نهاد‌هایی اجراء می‌گردد که بصورت تخصصی در امر تضمین کیفیت دخیل اند. این نهادها شامل سازمان تضمین کیفیت پوهنتون‌ها (Academic Quality Agency - AQA) و کمیته برنامه‌های پوهنتونی (Committee on University Academic Programs - CUAP) می‌باشند.³³

سازمان تضمین کیفیت پوهنتونها به عنوان یک سازمان مستقل به بهبود معیارهای تحقیق و تدریس در پوهنتون‌ها کمک نموده، و بازرسی منظم را انجام داده و پیشنهاداتی برای بهبود کیفیت پوهنتون‌ها و مؤسسات تحصیلات عالی ارائه می‌دهد و از طریق بازرسی‌های نهادی و ترویج روش‌های ارتقای کیفیت، به پوهنتون‌ها در دستیابی به حفظ و اعتلای معیارهای عالی در زمینه تحصیلی کمک می‌نماید، سازمان متذکره متشکل از هیئت مدیره (هشت تن)، بازرسان بین‌المللی، محصلان، کارکنان پوهنتون‌ها و نمایندگان صنعت بوده و در هر 4 یا 5 سال به بازرسی نهاد‌های تحصیلی می‌پردازند.³⁴

³³ "Quality assurance in New Zealand: AQA for APQN" (AQA/APQN), April 2013, <https://www.aqa.ac.nz/sites/all/files/QA%20in%20New%20Zealand%20for%20APQN%20April%202013.pdf> (accessed January 4, 2025).

³⁴ AQA and Universities New Zealand, AQA-UNZ QA Brochure 2013, https://www.universitiesnz.ac.nz/sites/default/files/AQA_UNZ_QA_Brochure_2013.pdf (accessed January 3, 2025).

کمیته برنامه‌های پوهنتونی به عنوان دومین نهاد ذیدخل در فرایند تضمین کیفیت زیلاند جدید، مسئولیت تأیید صلاحیت‌ها، تصویب برنامه‌های جدید، و نظارت بر، برنامه‌های موجود را بر عهده داشته و از بازبینی‌های مبتنی بر شواهد و ارزیابی‌های همتایان برای اطمینان از رعایت معیارهای اکادمیک استفاده می‌کند.³⁵

بر مبنای گزارش منتشره تضمین کیفیت از بررسی پوهنتون (University of Otago) در نوامبر 2024، در زیلاند جدید مراحل مختلفی برای ارزیابی پوهنتون‌ها و موسسات تحصیلی وجود دارند که در این گزارش از 30 مورد به عنوان رهنمود ارزیابی اکادمیک نامبرده شده است.³⁶

اولین رهنمود؛ پلان گذاری و راپور دهی است که بر اساس آن جایگاه محصلان، استادان، کارکنان و سایر افراد دخیل مشخص و طبق پلان گذاری استراتژیک در نهاد باید افزایش تعداد و تنوع محصلان، بازتعریف ویژگی‌های فارغ‌التحصیلان برای ارتقای کیفیت آموزش و تجربه‌ی تحول آفرین، ساده‌سازی برنامه‌های آموزشی برای ارائه خدمات مالی پایدار و همسو با نقاط قوت پوهنتون، تأمین نیازهای محصلان با بهترین روش‌های تدریس، و تضمین عدالت در مشارکت و موفقیت تحصیلی از اهداف اصلی این معیار است که با پلان گذاری در عرصه‌های مختلف و گزارش دهی تضمین می‌گردد.³⁷

دومین رهنمود مرتبط به محصلان بنام (صدای محصل) نام گذاری شده است که طبق این معیار نتایج بهبود یافته برای محصلان از طریق مشارکت شان در فرایندهای تضمین کیفیت در سطوح مختلف امکان‌پذیر است؛ این موارد شامل برگزاری جلسات منظم بین مقامات انجمن محصلان و معاون ریاست پوهنتون و سایر مقامات آن، عضویت در کمیته‌های اکادمیک و سایر کمیته‌ها مثل کمیته ورزشی و فرهنگی و تداوم سیستم نمایندگی صنوف که توسط انجمن محصلان مدیریت می‌شود.

در رهنمود سوم منابع آموزشی مورد بحث قرار گرفته و در آن تجارب محصلان بخشی از ارزیابی را فرا می‌گیرد. رهنمود هشتم که به محصلان مرتبط است، دسترسی به پوهنتون، از جمله ارائه خدمات به صورت یکسان، عادلانه و شفاف را لحاظ نموده تا برای محصلان این امکان را فراهم کند که بیشتر اوقات خویش را در محیط پوهنتون سپری نمایند.

در رهنمود نهم حمایت از محصلان در انتخاب رشته اختصاصی و شغل شان مورد توجه قرار گرفته با این هدف تا محصلان به طور کامل آماده شوند در رشته‌های خود موفق شوند و همچنین بتوانند در جامعه و اقتصاد نقش مثبت ایفا نمایند. رهنمود دهم اختصاص به مشاوره علمی با محصلان دارد که بر این اساس دستاوردهای آنان مورد حمایت و تشویق قرار گرفته، اطلاعات در مورد تحقیقات، دسترسی به برنامه‌های آموزشی و برنامه‌ریزی تحصیلی، راهنمایی برای محصلان در خصوص تکمیل الزامات تحصیلی شان صورت می‌گیرد. دستورالعمل یازدهم مربوط به حل و فصل شکایات و اعتراضات است که شکایات، اعتراضات و نارضایتی‌های علمی از جوانب مختلف به شمول محصلان به صورت منظم و عادلانه رسیدگی گردد.

³⁵ NZQF brochure, AQA-UNZ QA Brochure 2013, https://www.universitiesnz.ac.nz/sites/default/files/AQA_UNZ_QA_Brochure_2013.pdf (accessed January 3, 2025).

³⁶ Academic Quality Agency (AQA), AQA Cycle 6 Audit Report: University of Otago (Final 2024), <https://www.aqa.ac.nz/sites/all/files/AQA%20Cycle%206%20audit%20report%20OTAGO%202024%20FINAL.pdf> (accessed January 4, 2025).

³⁷ Academic Quality Agency (AQA), AQA Cycle 6 Audit Report: University of Otago (Final 2024), 9.

دستورالعمل دوازدهم منوط به خدمات حمایتی تحصیلی مثل برگذاری سمینارها؛ روی مهارت‌های علمی، مشاوره‌های فردی، و جلسات مطالعه همراه با هم‌صنفان بوده که شامل امکانات چون (کتابخانه، ابزارهای دیجیتال آموزشی محلات اختصاصی اقامت محصلان به هدف تدریس خصوصی، آموزش و توسعه فناوری اطلاعات) می‌باشد و همچنین واحدهایی برای حمایت از محصلان دارای اولویت مانند معلولان می‌گردد. رهنمود سیزدهم به رفاه محصلان از طریق ارائه خدمات حمایتی – اجتماعی می‌پردازد.

رهنمود شانزدهم به بازنگری نصاب پرداخته و افزایش کیفیت آنرا از طریق بازنگری‌های منظم در دوره‌های مختلف تحصیلی می‌داند که در این فرایند نظر محصلان، استادان و سایر ذینفعان نیز مورد توجه قرار گرفته است. رهنمود هفدهم تصریح می‌کند که محصلان از ویژگی‌های مورد نظر در پروفایل‌های فارغ‌التحصیلی و نتایج یادگیری دوره‌ها آگاه هستند و فرصت دستیابی به آن‌ها را دارند. رهنمود هژدهم نیز به بیان مؤثریت ارزیابی و امتحانات پرداخته، بر اساس ارزیابی‌های متدکبر بر دانش و مهارت‌های اساسی تمرکز می‌نمایند و به صورت معیار-محور انجام می‌شود، به این معنا که هر نوشته‌ی محصل بر اساس شایستگی‌های خود او ارزیابی شده و نمرات بر اساس دستیابی به نتایج یادگیری و معیارهای تعیین‌شده اعطا می‌گردد. تمامی ارزیابی‌ها و امتحانات زمان بندی شده می‌باشد تا تأمین‌کننده مفیدیت فرایند یادگیری باشد، همچنان مکلفیت درسی محصلان در هر برنامه درسی در شروع آن شرح داده می‌شود تا بتوانند در کنار دیگر تعهدات برای برنامه‌ریزی، آنها را کمک نمایند. دستورالعمل نوزدهم بیان می‌کند که معیارهای ارزیابی و نتایج به طور مناسب تعیین و تعدیل می‌شوند که در تعدیل آن نیز نظر ذینفعان گرفته خواهد، پس دخالت محصلان در پروسه تعیین و تعدیل معیارهای ارزیابی بدیهی به نظر می‌رسد.

رهنمود بیست و هشتم به حمایت از محصلان دوره‌های ماستری و دکتورا اختصاص یافته که بر حسب آن محصلان یاد شده، در زمینه تحقیقاتی به طور مناسب تأمین منابع و حمایت می‌شوند تا تحقیق خود را انجام دهند. رهنمود بیست و نهم نیز به حمایت از دست آوردهای محصلان دوره‌های ماستری و دکتورا پرداخته و مشاوره را به عنوان یکی از موارد حمایتی و مثر در راستای تضمین کیفیت میداند، آخرین رهنمود مربوط به پایان‌نامه‌های علمی محصلان است که معیار ارزیابی پایان‌نامه‌ها از طریق فرآیندهای ارزیابی که بر اساس معیارهای ملی و بین‌المللی سنجیده می‌شوند، تضمین می‌گردد.

در نهایت می‌توان گفت که؛ جایگاه محصلان در فرآیند تضمین کیفیت تحصیلات عالی در ژیلاند جدید بسیار برجسته بوده و از طریق مشارکت فعال در تصمیم‌گیری‌ها و ارزیابی‌های مختلف در سطح نهادهای تحصیلی، بهبود کیفیت آموزش و تجربه تحصیلی آنان تضمین می‌شود، رهنمودها و معیارهای متعدد، شامل مشارکت در فرآیندهای آکادمیک، دسترسی عادلانه به منابع آموزشی و خدمات حمایتی، و بازخوردهای مداوم از محصلان، نقش حیاتی در ارتقای کیفیت و اثربخشی تحصیلی دارد.

4. جایگاه محصل در چارچوب حفظ سند اعتباردهی عمومی نهاد غیرطبی وزارت تحصیلات عالی

افغانستان

وزارت تحصیلات عالی افغانستان به عنوان نهاد سیاست‌گذار و ناظر در عرصه تحصیلات عالی، توجه ویژه‌ای به تضمین و ارتقای کیفیت در نهادهای ارائه‌کننده تحصیلات عالی دارد، یکی از ابزارهای مؤثر در این زمینه، چکلیست‌های تضمین کیفیت است که در سطوح مختلف مانند؛ (نهاد، پوهنخی و دیپارتمنت) تدوین یافته. این چکلیست‌ها نه تنها معیارهای

عمومی و سازمانی را پوشش می‌دهند، بلکه جایگاه محصل را به عنوان یکی از ارکان اساسی در این فرایند مورد توجه خاص قرار می‌دهند، بررسی این جایگاه به خصوص در مقایسه با جایگاه محصلان در فرایند تضمین کیفیت کشورهای پیشرفته چون اتحادیه اروپا و ژلاند جدید که از تجارب خوبی در حوزه تحصیلات عالی برخوردار بوده و پوهنتون‌های شان محل رجوع و علاقه زیاد داوطلبان تحصیلات عالی هستند برای پوهنتون و موسسات تحصیلات عالی و همچنان وزارت تحصیلات عالی افغانستان طوریکه قبلاً یاد آوری گردید به عنوان مرجع پالیسی ساز و نظارت کننده مفید و ارزشمند به نظر می‌رسد.

از چک‌لیست‌های موجود در زمینه تضمین کیفیت، فقط چک لیست که در مرحله حفظ سند اعتباردهی آکادمیک برای نهاد های غیر طی که به نحوی بازتاب دهنده جایگاه محصلان در سایر اسناد موجود در این زمینه می باشد مورد بررسی قرار گرفته است، معیارهای تعریف شده در سطح نهاد به عنوان چارچوبی کلی و جامع که در برگرنده معیارهایی سطوح پایین تر (پوهنخی و دیپارتمنت) است بیشتر مورد توجه بوده. از این رو، بررسی جایگاه محصل در چک‌لیست سطح نهاد می‌تواند مبنای جامع برای تحلیل نقش او در سایر سطوح نیز مورد استفاده قرار گیرد، این چک‌لیست‌ها معیارهایی مانند؛ میزان رضایت محصلان، مشارکت آنان در تصمیم‌گیری‌های علمی و اداری، و دسترسی به منابع آموزشی را شامل می‌شوند که نشان‌دهنده اهمیت محوری محصل در نظام تضمین کیفیت تحصیلات عالی در افغانستان است.

البته نقش محصل در تضمین کیفیت، تنها به عنوان دریافت‌کننده خدمات آموزشی نه بلکه به عنوان شریک فعال در ارزیابی و بهبود فرایندهای آموزشی و اداری تلقی می‌گردد. محصلان با ارائه نظریات و دیدگاه‌های سازنده و پیشنهادات مبتنی بر تجربه‌های خود، می‌توانند اثرات مفید در تقویت روند تحصیلی و ارائه خدمات داشته باشند. این تعاملات موجب افزایش حس مسئولیت‌پذیری و تعلق آنان نسبت به نهادهای تحصیلی نیز می‌گردد که به همین منظور و با رعایت معیارهای یازده گانه در چک لیست سطح نهاد، به بررسی جایگاه محصل در فرایند تضمین کیفیت تحصیلات عالی کشور می‌پردازیم.

معیار اول، دیدگاه، ماموریت و استراتژی نهاد مورد بحث قرار گرفته و ذیل این معیار، شاخص‌هایی برای دستیابی به آن نیز تعریف گردیده که یک مورد آن داشتن پلان استراتژیک پنج ساله برای نهاد می باشد که در آن پلان تحقیقات علمی، کسب عواید، استفاده از تکنالوژی معلوماتی، فعالیت‌های بین‌المللی و نقش نهاد در جامعه افغانی مشخص می‌گردد که تطبیق شاخص‌های ذکر شده بدون دخالت محصل امکان پذیر نیست.

معیار دوم به مسئله سهم‌گیری در انکشاف جامعه اختصاص یافته است در این معیار شاخص مربوط به محصلان برای نهاد وظایفی را در قبال شان تعریف می‌نماید که شامل؛ آگاهی دهی و حمایت از محصلان در سطح نهاد می‌گردد و بدین منظور معرفی جدیدالشمولان به محیط آکادمیک، تدویر و مدیریت برنامه‌های رقابتی میان محصلان در سطح نهاد، پوهنخی و دیپارتمنت و معرفی محصلان به منظور کارآموزی در نهادهای سکتوری می‌گردد، سومین معیار تحت عنوان حکومت‌داری، رهبری و اداره مطرح می‌گردد که ذیل آن اصول اخلاقی منحصی یک شاخص از ارزش خاصی برخوردار است نظیر؛ رسیدگی به شکایات محصلان از طریق موجودیت تیم اداری مربوطه که عنوان کمیته برای آن مسجل است و موجودیت صندوق شکایات یا بدیل آن می‌باشد که برای محصل نقش حمایتی و برای اداره نقش اصلاحی ایفا می‌نماید.

در معیار چهارم منابع مالی و مدیریت تذکر رفته که مربوط به رهبری و مدیریت پوهنتون می‌شود و محصلان در آن نقشی ندارند. در معیار پنجم، برنامه‌های اکادمیک تسجیل یافته است؛ ارزیابی سالانه نهاد در آن منعیث یکی از شاخص‌های تطبیق این معیار در نظر گرفته شده است و این ارزیابی بدون اینکه محصل در آن نقش بارز داشته باشد، امکان پذیر نیست، هرچند ارزیابی سالانه به عوض ارزیابی تضمین کیفیت، ارزیابی اسناد تضمین کیفیت است، زیرا در اتحادیه اروپا این ارزیابی هر پنج سال یکبار و زیلاند جدید این ارزیابی بعد از گذشت چهار تا پنج سال یکبار صورت می‌گیرد تا نتیجه تطبیق پالیسی، نصاب، تعهد مدیریتی و سایر موازین معلوم شود اما در افغانستان معمولاً ارزیابی سالانه صورت گرفته و گزارش آن نیز بعد از حدود چند ماه به پوهنتون مربوطه مواصلت می‌کند که زمینه رعایت نکات پیشنهادی در پلان‌های سال مربوطه را به مشکل مواجه می‌سازد.³⁸ مرور دوره‌ی نیز ذیل این معیار تعریف ولی برای آن مدتی که طی آن مرور دوره‌ی صورت گیرد در چک لیست سطح نهاد مشخص نمی‌باشد.

مرور دوره‌ی یکی از شاخص‌های تضمین کیفیت است که محصل بصورت مستقیم و غیر مستقیم محوریت آن را بازی می‌کند، زیرا در مرور دوره‌ی فورم‌های نیاز سنجی مشخص و از ذینفعان در مورد برنامه سوالات مطرح و بعد از آن تحلیل و بر حسب آن اقدامات بعدی نهاد تحصیلی مشخص می‌شود، در همین معیار، تطبیق تجدید نظر در روش تدریس به پوهنتون این امکان را فراهم می‌نماید که بر حسب نظریات محصلان، کورس پالیسی مضامین را تعدیل نماید.

روش‌های ارزیابی و امتحان نیز جزء مهمی از شاخص‌های تطبیق کننده این معیار است که بر اساس آن، روش‌های ارزیابی و امتحانات محصلان که بیانگر شفافیت، اعتدال و تناسب با محتوایی مواد درسی باشد، باید رعایت گردد، شاخص دیگر تطبیق این معیار، استفاده از تکنولوژی در تدریس است که بر اساس آن تسهیلات الکترونیکی قابل استفاده در نهاد باید موجود باشد و در زمینه نظریات محصلان از موجودیت و بروز رسانی این تسهیلات را ضروری دانسته است، مشارکت جمعی نیز یکی دیگر از شاخص‌هایی بوده که ذیل همین معیار ذکر می‌گردد و پوهنتون را مکلف می‌سازد تا ظرفیت خویش را با عقد توامیت‌های علمی با موسسات تحصیلی داخلی و خارجی انکشاف دهد، هرچند ظاهر این معیار ساده، خوب و جذاب می‌نمایند اما با رویکرد رقابتی پوهنتون‌های خصوصی سازگار به نظر نمی‌رسد.

معیار ششم چک لیست سطح نهاد، مربوط به تحقیق است که به محصلان ماستری و دکتورا بیشتر توجه دارد و همزمان برای عام محصلان زمینه سازی دسترسی به ژونال‌های معتبر بین المللی از وظایف نهاد تحصیلی قلم داد می‌گردد. در معیار هفتم استادان و کارمندان نهاد مورد توجه قرار گرفته و نسبت محصل بر مضمون، کارمند و استاد مشخص شده است.

فعالیت‌های استادان نیز شاخص دیگر این معیار است که سالانه مورد ارزیابی محصلان قرار گرفته و بر حسب نتایج آن پلان‌های بهبود تدریس و پلان انفرادی - عملیاتی استادان نیز ترتیب می‌گردد، مطابق آن آزادی‌های اکادمیک از اهمیت خاصی برخوردار بوده و در ذیل معیار متذکره قابل احترام پنداشته می‌شود ولی تخطی‌های اکادمیک از مجرای اداری نباید بی پاسخ گذاشته شود.

معیار هشتم - تجارب محصلان را محور قرار داده است که با شاخص‌های دیتابیس قابل دسترس برای محصلان، ارسال معلومات محصلان به وزارت تحصیلات عالی و استفاده از معلومات محصلان در پلان‌گزاری نهاد همراه بوده و معلومات

³⁸ AQA and Universities New Zealand, AQA-UNZ QA Brochure 2013, https://www.universitiesnz.ac.nz/sites/default/files/AQA_UNZ_QA_Brochure_2013.pdf (accessed January 3, 2025).

محصلان از طرق مختلف اعم از برگزاری جلسات نمایندگان صنوف، نظرسنجی و نیاز سنجی قابل دستیاب پنداشته می شود، مهارت محصلان شاخص دیگری است که حسب آن رشد و ارتقا داده شود و مرکز کاربایی نهاد مکلف به اجرای این امر می گردد، مشوره دهی به محصلان نیز از نظر دور نمانده که بر اساس آن مرکز مشورت دهی محصلان در سطح نهاد باید شکل گرفته و وجود داشته باشد.

معیار نهم به ارتقاء و بهبود کیفیت مرتبط است و ذیل آن دوسیه داری و پروسه میتودیک معین می گردد. در معیار دهم کتابخانه و منابع معلوماتی ذکر گردیده که موجودیت سه جلد کتاب هارد برای هر محصل، نسبت یک متر مربع جای در کتابخانه برای هر محصل، دسترسی به کتابخانه دیجیتالی بصورت مجانی، موجودیت دسترسی به کتابخانه الکترونیکی، موجودیت سه عنوان کتاب مختلف الکترونیک برای هر محصل، دسترسی به ژورنال های بین المللی، نظارت از دسترسی به موقع محصلان، استادان و کارمندان به آن از شاخص های ذیل این معیار می باشد.

این معیار، اگرچه شاخص های خوبی همچون دسترسی به کتابخانه دیجیتالی و ژورنال های بین المللی را مطرح کرده، اما تأکید بیش از حد بر تعداد کتاب های فیزیکی سه جلد هارد برای هر محصل و نسبت فضای فیزیکی کتابخانه نموده که ممکن با نیازهای روز دنیای دیجیتال و نقش آن در فرایند یادگیری متضاد به نظر برسد، زیرا امروزه منابع الکترونیکی نقش بیشتری در دسترسی سریع و مؤثر به اطلاعات ایفا می نماید.

همچنین شاخص هایی مانند "نظارت بر دسترسی" باید دقیقاً تعریف شوند تا اطمینان حاصل شود که این نظارت منجر به بهبود استفاده واقعی از منابع گردد نه صرفاً انجام یک روند صوری. و آخرین معیار به مسئله تکنولوژی معلوماتی و سهولت ها اختصاص داده شده که ذیل آن معیار، شاخص های صنوف درسی معیاری (مساحت صنف برای هر محصل یک متر مربع)، موجودیت کمپیوتر لب و سهولت های آن در سطح نهاد، سالون های مجهز به بخش های ستاژ و کارهای عملی محصلان و لابراتوارها مطابق به رشته های موجود در سطح پوهنخی های مربوطه نام برده می شود.

در نهایت چکلیست سطح نهاد، اگرچه چارچوب جامعی برای ارزیابی و ارتقای کیفیت در نهادهای تحصیلات عالی ارائه می دهد، اما در برخی موارد تعادل میان الزامات فیزیکی و نیازهای روز تکنولوژی به خوبی برقرار نشده است. تأکید بر معیارهایی مانند دیدگاه، مأموریت، و استراتژی نهاد، منابع معلوماتی، و استفاده از تکنولوژی، نشان دهنده تلاش برای ارتقای کیفیت آموزشی و دسترسی به منابع است؛ اما برخی شاخص ها مانند تعداد کتاب های فیزیکی و مساحت فضای صنفی، با نیازهای معاصر که بیشتر به منابع دیجیتالی وابسته اند، تطابق کافی ندارند.

همچنین، ارزیابی سالانه نهاد بدون توجه به الگوهای مؤثرتر، مانند ارزیابی های دوره ای چهار یا پنج ساله که در کشورهای پیشرفته مانند کشورهای اروپایی و زیلانده جدید رایج است باعث می گردد که فرصت کافی برای اعمال اصلاحات واقعی فراهم نشده و پروسه تضمین کیفیت تبدیل به فرایند بررسی اسناد تضمین کیفیت می گردد با وجود که نقش محصلان مطابق چک لیست متذکره و در مقایسه معیارهای اتحادیه اروپا و زیلانده جدید در امر تضمین کیفیت قابل توجه به نظر می رسد و موارد ذیل می توانند دخیل باشند:

سهیم بودن در ترتیب پلان استراتژیک؛ آگاهی دهی و حمایت در برنامه ها، معرفی و آشنا ساختن جدید الشمولان با محیط پوهنتون، تدویر برنامه های رقابتی در سطوح مختلف؛ معرفی به کار آموزی؛ در صورت موجودیت شکایات، رسیدگی به آن؛ سهیم بودن شان در پروسه ارزیابی سالانه و مرور دوره ای؛ نظر خواهی راجع به تعدیل کورس پالیس ها، موجودیت و به روز رسانی تکنالوژی؛ دست رسی به ژورنال های تحقیقی، ارزیابی استادان؛ قابل دست راس بودن

دیتابیس؛ پلان گذاری بر اساس معلومات که ارائه می نمایند؛ موجودیت مرکز مشوره دهی و دست رسی به کتاب خانه فزیک، دیجیتالی و جای مناسب مطالعه و در نهایت رشد مهارهای عملی از طریق ایجاد مراکز فعالیت های عملی و لابراتوارها از برجسته ترین موارد است که حکایت از جایگاه و نقش موثر محصلان در فرایند تضمین کیفیت تحصیلات عالی افغانستان دارد.

نتیجه گیری

آنچه از تحقیق و بررسی هذا می توان نتیجه گیری کرد این است که محصلان در فرایند تضمین کیفیت تحصیلات عالی در اروپا، ژلاند جدید و افغانستان از نقش و جایگاه والا و ارزشمند برخوردار بوده و مورد توجه جدی قرار می گیرند. سند معیارها و رهنمودها برای تضمین کیفیت در تحصیلات عالی اروپا در سه بخش (تضمین کیفیت داخلی، تضمین کیفیت بیرونی و نهادهای تضمین کیفیت) تنظیم گردیده و کشور ژلاند جدید در سی (۳۰) معیار به موضوع تضمین کیفیت پرداخته، در حالیکه افغانستان یازده (۱۱) معیار اصلی را برای تضمین کیفیت و اعتباردهی موسسات تحصیلات عالی تعریف نموده است، که هرکدام آنها شاخص های مستقل خود را دارند. از آنجا که مقاله هذا فقط به نقش و جایگاه محصلان در فرایند تضمین کیفیت کشورهای متذکره اختصاص یافته است، از سایر موضوعات صرف نظر صورت گرفته و نتایج ذیل حاصل گردید:

جایگاه محصلان در معیارها و رهنمودهای تضمین کیفیت داخلی در اروپا بسیار برجسته بوده که به صورت مختصر می توان اینگونه برشمرد: پالیسی های پوهنتون طوری تنظیم گردد تا محصلان را حمایت نمایند؛ شریک بودن محصلان در طراحی برنامه ها و مشخص شدن حجم کاری شان از این طریق؛ محور قرار گرفتن محصلان در پروسه تدریس و ارزیابی؛ رسیدگی به شکایات مطروحه محصلان؛ آگاهی از برنامه های پوهنتون و تصمیم گیری بر اساس نظریات که محصلان ارائه می نمایند؛ ایجاد فضای مبتنی بر احترام متقابل میان استادان و محصلان؛ جذب استادان آشنا با شیوه های تدریس محصل محور؛ مساعد بودن امکانات (کتابخانه، تسهیلات مطالعه، تکنالوژی لازم، مربیان و مشاوران مختلف) برای پیشرفت محصلان؛ در نظر گرفتن نیازهای متنوع محصلان چون بزرگسال، نیمه وقت، شاغل، بین المللی و محصلان دارای معلولیت؛ رعایت امور مانند پروفایل جمعیتی محصلان (پیشرفت، موفقیت و نرخ ترک تحصیل محصلان؛ رضایت محصلان از برنامه های تحصیلی خود؛ منابع یادگیری و پشتیبانی از محصلان موجود و همچنان مسیر شغلی فارغ التحصیلان) در جمع آوری اطلاعات؛ لحاظ کردن نتایج (یادگیری متوقعه، مدارکی که اعطا می شود، شیوه های تدریس، یادگیری و ارزیابی مورد استفاده، نرخ قبولی ها و فرصت های یادگیری موجود برای محصلان و چگونگی اشتغال فارغ التحصیلان) در ارائه برنامه و تعریف معیارها؛ محور بودن شان در ارزیابی برنامه های پوهنتون.

فرایند تضمین کیفیت تحصیلات عالی در زیلاند جدید نیز جایگاه محصلان را برجسته دانسته و از طریق مشارکت فعال در تصمیم گیری ها و ارزیابی های مختلف در سطح نهادهای تحصیلی، بهبود کیفیت آموزش و تجربه تحصیلی بهتر آنان تضمین می گردد. رهنمودها و معیارهای متعدد تضمین کننده مشارکت محصلان در فرایندهای آکادمیک، دسترسی عادلانه به منابع آموزشی و خدمات حمایتی، و در نظر گرفتن دیدگاه ها و پیشنهادات محصلان، نقش حیاتی در ارتقای کیفیت و اثربخشی تحصیلی محصلان را دارا می باشند.

در افغانستان نیز سهمیم بودن در ترتیب پلان استراتژیک؛ آگاهی دهی و حمایت در برنامه ها، معرفی و آشنا ساختن جدید الشمولان با محیط پوهنتون، تدویر برنامه های رقابتی در سطوح مختلف؛ معرفی به دوره های کار آموزی؛ رسیدگی به

شکایات محصلان؛ سهیم بودن شان در پروسه ارزیابی سالانه و مرور دوره ای برنامه ها؛ نظر خواهی راجع به تعدیل کورس پالیسی ها، موجودیت و به روز رسانی تکنالوژی؛ دست رسی به ژورنال های تحقیقی، ارزیابی استادان؛ قابل دسترس بودن دیتابیس تحصیلی؛ پلان گذاری بر اساس معلومات که محصلان ارائه می نمایند؛ موجودیت مرکز مشوره دهی و دست رسی به کتاب خانه فیزیکی، دیجیتالی و مکان مختص برای مطالعه و در نهایت رشد مهارتها از طریق ایجاد مراکز فعالیت های عملی و لابراتوارها برجسته ترین موارد است که حکایت از جایگاه و نقش موثر محصلان در فرایند تضمین کیفیت تحصیلات عالی این کشور دارد.

بصورت خلاصه آنچه در افغانستان در مقایسه با اتحادیه اروپا و ژلاند جدید برای تقویت نقش محصلان در فرایند تضمین کیفیت ضرور است این که: زمینه سازی برای حضور محصلان در انکشاف و بازنگری نصاب و ارزیابی از کیفیت تدریس؛ مدنظر قراردادن دیدگاه ها و نظریات محصلان توسط کمیته های تضمین کیفیت داخلی؛ فراهم سازی منابع آموزشی و خدمات حمایتی برای محصلان؛ تدوین و تطبیق پالیسی های محصل محور با در نظر گرفتن نیازهای متنوع محصلان (شاغل، بین المللی، معلول و بزرگ سالان)؛ و فراهم سازی فرصت رشد مهارت های عملی و اشتغال پذیری از طریق کارآموزی و برنامه های رقابتی در داخل و خارج از کشور.

References

- Academic Quality Agency (AQA) / Asia-Pacific Quality Network (APQN). *Quality Assurance in New Zealand: AQA for APQN*. April 2013.
<https://www.aqa.ac.nz/sites/all/files/QA%20in%20New%20Zealand%20for%20APQN%20April%202013.pdf> (accessed January 4, 2025).
- AQA and Universities New Zealand. *AQA-UNZ QA Brochure 2013*.
https://www.universitiesnz.ac.nz/sites/default/files/AQA_UNZ_QA_Brochure_2013.pdf (accessed January 3, 2025).
- Academic Quality Agency (AQA). *AQA Cycle 6 Audit Report: University of Otago (Final 2024)*.
<https://www.aqa.ac.nz/sites/all/files/AQA%20Cycle%206%20audit%20report%20OTAGO%202024%20FINAL.pdf> (accessed January 4, 2025).
- European Association for Quality Assurance in Higher Education (ENQA), European Students' Union (ESU), European University Association (EUA), and European Association of Institutions in Higher Education (EURASHE). *Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG)*. Brussels: ENQA/ESU/EUA/EURASHE, 2015.
- ریاست تضمین کیفیت و اعتباردهی "QAAD" چکلیست های تضمین کیفیت و اعتباردهی نهاد غیرطبی، به سطوح مختلف (نهاد، پوهنخی و دیپارتمنت). QAAD.
<https://qaad.edu.af/dr/%D8%B1%D9%87%D9%86%D9%85%D9%88%D8%A7%D9%87%D8%A7> (accessed January 4, 2025).

About the Authors

Mr. Mohammad Reza Darmani, Assistant Professor, Department of Law, Kardan University, Kabul, Afghanistan.
 <r.darmani@kardan.edu.af> ORCID: 000-0002-4064-1764
Mr. Muheburahman Rahmany, Assistant Professor, Department of Law, Kardan University, Kabul, Afghanistan.
 <m.rahmany@kardan.edu.af> ORCID: 0009-0000-2841-9928